

Wrocław, dnia 17 października 2022 roku

Prof. dr hab. Maciej Marszał
Interdyscyplinarna Pracownia Badań nad Kulturą,
Historią, Polityką i Prawem Krajów Europy
Środkowo-Wschodniej
Katedra Doktryn Politycznych i Prawnych
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Recenzja rozprawy doktorskiej
Mgr Tomasza Brudera
pt. *Polskie pochodzenie jako środek do legalizacji pobytu*
cudzoziemców w Polsce

W polskiej myśli prawnej możemy niejednokrotnie spotkać odwołania do istoty narodu i państwa. Swoją wypracowaną już tradycję w polskiej myśli prawno-filozoficznej mają odwołania do kategorii narodowej. Jak przekonywał twórca polskiej myśli narodowej Roman Dmowski, naród to nie tylko wspólnota, która znajduje się w granicach państwa, ale także jednostki, które przebywają poza jej granicami. Zatem naród to wspólnota terytorialna ludzi zamieszkująca terytorium w danym państwie oraz przedstawiciele tej wspólnoty, przebywający poza jego granicami. Jednocześnie naród to także wspólnota temporalna, tj. wspólnota pokoleń przeszłych, teraźniejszych i przyszłych. I właśnie pochodzenie jednostek, które pragną przynależeć do danego narodu i zamieszkiwać na danym terytorium jest podstawą dzisiejszych regulacji prawnych służących legalizacji pobytu na danym państwie. Kategoria pochodzenia ma duże znaczenie w Polsce, ponieważ wiatry historii kierowały Polaków w różne strony Europy i świata. Powojenna historia Polski pokazuje różne aspekty emigracji. Polacy nie zawsze opuszczali ojczyznę, zdarzało się bowiem też tak, że to ojczyzna „pozostawiła” swoich rodaków poza granicami kraju. Warto tu wspomnieć o tragicznych losach Polaków na dawnych Wschodnich Kresach Rzeczypospolitej. Współczesna polska myśl prawna, wychodząc naprzeciw wyzwaniom czasu musiała wypracować własne, rodzime rozwiązania prawne dotyczące kategorii polskiego pochodzenia. Kategoria ta ma znaczenie wyłącznie krajowe i jej regulacja prawna ma swój specyficzny charakter. To interesujące zagadnienie „polskiego pochodzenia” jako środka do legalizacji pobytu cudzoziemców w Polsce wziął na swój warsztat

badawczy Doktorant z Katedry Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego Pan Mgr Tomasz Bruder. Należy zaznaczyć, że dysertacja doktorska powstała pod kierunkiem wrocławskiej specjalistki prawa konstytucyjnego Prof. dr hab. Małgorzaty Masternak-Kubiak.

Na samym początku recenzji warto zatrzymać się przy tytule rozprawy doktorskiej, który jest bardzo trafny i oddaje istotę omawianego problemu. Autor od razu wskazuje czytelnikowi pole badawcze oraz problem, który zamierza przeanalizować. Zawarta w pracy analiza została podzielona na cztery rozdziały, w których podjęte zostały tematy związane z istotą pochodzenia polskiego, systemu legalizacji pobytu cudzoziemców pochodzenia polskiego w Polsce, propozycji procedury stwierdzenia polskiego pochodzenia i legalizacji pobytu cudzoziemców, a także przesłanki pochodzenia polskiego do otrzymania obywatelstwa polskiego.

W pierwszym rozdziale poświęconym istocie pochodzenia polskiego Doktorant w sposób interesujący analizuje ewolucyjny charakter polskiej przynależności, twierdząc, że po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. na mocy Traktatu Wersalskiego przyjęto zasadę przynależności polskiej uznanej przez sam fakt urodzenia się na terytorium Polski. Autor przekonuje, że przyjęta wówczas zasada ziemi stanowiła wyłom w polskiej doktrynie prawnej. Należy pochwalić Autora za klarowne wywody dotyczące stosowania pojęcia „pochodzenia polskiego” w systemie komunistycznym, a także analizę stosowania tego pojęcia w już demokratycznej Polsce. Z właściwą dyscypliną naukową prowadzone są wywody dotyczące normatywnego i doktrynalnego ujęcia „pochodzenia polskiego”. Autor nie ignoruje obecnego stanowiska polskiego orzecznictwa sądowego dotyczącego kategorii „pochodzenia polskiego”. Za interesujące należy uznać wywody przedstawiające katalog praw podmiotowych (związanych z pojęciem „pochodzenia polskiego”), takich jak swobody prowadzenia działalności gospodarczej, prawa pracy, wolności przemieszczania się osób i prawa studiowania, a także rozważania dotyczące pochodzenia żydowskiego, romskiego i śląskiego. Należy zauważyć, że Autor w tej części pracy z historyczną wręcz pasją opisał pochodzenie Żydów i Romów na ziemiach polskich, przybliżając jednocześnie ewolucję ich sytuacji prawnej zmieniającej się na przestrzeni wieków. Kontrowersje może wywoływać wyszczególnienie osobnej kategorii narodowej, tj. „narodowości śląskiej” poprzez zestawienie jej z innymi mniejszościami narodowymi w Polsce. Zgodnie z polskim prawem, wyrażanym niejednokrotnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, możemy mówić o grupie etnicznej, a nie narodowości śląskiej. Przecież zdaniem Doktoranta pochodzenie śląskie jest faktem, jednakże jak zaznacza, Ślązacy nie stanowią odrębnego narodu, a wyłącznie grupę etnograficzną narodu

polskiego. Warto zatem się zastanowić nad zmianą konstrukcji tej części wywodu naukowego. Podsumowując rozważania zawarte w rozdziale pierwszym, należy stwierdzić, że mają dużą wartość poznawczą i stanowią dobre tło do dalszych prawnych analiz nad kategorią „pochodzenia polskiego”. Jedna tylko drobna uwaga. Szkoda jedynie, że Autor nie poświęcił kilku fragmentów pracy na opisanie kwestii pochodzenia w ogóle w innych krajach europejskich np. w Niemczech i/lub Francji. Takie komparatystyczne rozważania mogłyby wzbogacić pracę i uświadomić czytelnikowi podobieństwa oraz różnice dotyczące kwestii pochodzenia w prawie polskim w zestawieniu z prawem innych krajów europejskich.

W drugim rozdziale recenzowanej pracy Autor analizuje system legalizacji pobytu cudzoziemców polskiego pochodzenia w Polsce. Rozważania rozpoczyna od analizy art. 52 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, który stanowi, że osoba której pochodzenie polskie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą, może osiedlić się na stałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Autor skrupulatnie analizuje zapisy konstytucyjne w zakresie niezbywalnych praw godności człowieka, która jest źródłem wolności praw człowieka, a także obywatela. Należy zaznaczyć, że Doktorant dysponuje należyłą wiedzą z prawa konstytucyjnego, którą dodatkowo ilustruje danymi statystycznymi Polaków mieszkających poza granicami kraju. Trafnie i przekonująco napisane są fragmenty dotyczące repatriacji oraz decyzji wydawanych w postępowaniu repatriacyjnym. Czytając wskazany rozdział można jednak odczuwać mały niedosyt związany z brakiem odpowiedniej analizy pojęcia repatriacji w innych europejskich systemach prawnych. Podjęcie takiej kwestii z pewnością podniosłoby wartość recenzowanej pracy. Jednocześnie należy zauważyć, że bezsprzecznym walorem dycertacji jest duża liczba ilustracji dokumentów na podstawie, których wydawana jest Karta Polaka. W ten sposób Doktorant udowadnia, że ma nie tylko wiedzę teoretyczną, ale również praktyczną w zakresie problematyki związanej z wydawaniem zezwoleń na pobyt stały na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wieloletnia praktyka Doktoranta w Wydziale Sprawa Cudzoziemców Urzędu Wojewódzkiego we Wrocławiu została, jak widać, dobrze wykorzystana w rozważaniach teoretycznych dotyczących wydawania Kart Polaka i zezwoleń dla cudzoziemców na pobyt stały i czasowy.

W rozdziale trzecim Autor analizuje procedury stwierdzenia polskiego pochodzenia i legalizacji pobytu cudzoziemców w Polsce. W tej części pracy zostały skrupulatnie wyszczególnione akt prawne, które regulują proces legalizacji pobytu w naszym kraju. To kompleksowe wymienienie aktów prawnych posłużyło Autorowi do określenia postulatów zmian, które jego zdaniem mają usprawnić proces wydawania decyzji przez wojewodów w kwestii cudzoziemców. Zaletą recenzowanej dysertacji jest bowiem to, że Autor na podstawie

statystycznych danych i własnych doświadczeń postuluje zmiany, które mają usprawnić wydawanie decyzji administracyjnych. Z dużą wnikliwością analizuje korzyści wynikające z postulowanych rozwiązań, przekonująco udowadniając, że w znaczący sposób usprawnią one działania administracji.

Pochodzenie polskie jako przesłanka do uzyskania obywatelstwa polskiego to przedmiot kolejnego rozdziału recenzowanej pracy. Autor w niej prowadzi czytelnika w zakres pojęcia obywatelstwa polskiego, słusznie uznając, że obywatelstwo jest ścisłym legalnym powiązaniem jednostki z konkretnym krajem, które gwarantuje rozbudowany wachlarz praw i wolności. Za najbardziej interesujące należy uznać fragmenty dotyczące historycznego i doktrynalnego ujęcia „obywatelstwa polskiego”. Autor przytacza historyczne akty prawne i na tej podstawie wymienia zasady dotyczące obywatelskości. Słusznie podkreśla, że nowoczesną i stałą zasadą w polskim porządku prawnym jest zasada równouprawnienia małżonków, która oznacza nabycie obywatelstwa przez wstąpienie w związek małżeński z obywatelem polskim. Za równie interesujący należy uznać wywody Doktoranta dotyczące normatywnego ujęcia obywatelstwa polskiego. Autor wydaje się właściwie rozumieć art. 34 ust. 1 Konstytucji RP, który stanowi, że obywatelstwo polskie nabywa się przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi, a także zapisy ustawy z 2 kwietnia 2009 roku o obywatelstwie polskim oraz ustawy z 9 listopada 2000 roku o repatriacji. Doktorant odwołuje się także do dokumentów prawa międzynarodowego regulujących kwestię obywatelstwa, czyli do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 roku i Konwencji Praw Dziecka z 20 listopada 1989 roku. Autor porównuje tutaj europejski i amerykański system ochrony obywateli. Za analityczne i wnikliwe należy uznać fragmenty, w których omawiane są kwestie obywatelstwa w polskim orzecznictwie i wyrokach wydawanych przez polskie sądy. Doktorant wskazuje na różne rozstrzygnięcia w sprawach związanych z obywatelstwem polskim cudzoziemców pochodzenia polskiego.

Całość pracy wieńczy zakończenie, które jest zgrabnym podsumowaniem dotychczasowych rozważań. Autor słusznie uznaje, że najnowsza ustawa z 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa jest moralnie słuszna i wyczerpuje znamiona dobrego sąsiedztwa między zaprzyjaźnionymi narodami.

Podsumowując ocenę przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej Pana Mgr Tomasza Brudera stwierdzam, że struktura pracy jest spójna i logiczna. Zaznaczyć należy, że zarówno treść pracy, jak i forma (struktura całości, poszczególne części, przypisy, bibliografia) wskazują, że Pan Mgr Tomasz Bruder poznał zasady pisania pracy naukowej i włada

odpowiednim warsztatem naukowym, którego należy oczekiwać od Doktoranta składającego dysertację do oceny recenzenckiej i przystępującego do jej obrony. Bez wątpienia pozytywnie należy ocenić osiągnięty rezultat badawczy. Doktorant postawił sobie za cel rozwiązanie określonego problemu naukowego i cel ten osiągnął. Lektura jego dysertacji niewątpliwie może dawać czytelnikowi satysfakcję poznawczą. Autor rozprawy przekonująco udowodnił, że potrafi panować nad całością zgromadzonego materiału. Wywody Pana Mgr Tomasza Brudera prowadzone są w sposób zdyscyplinowany i interesujący.

Poza zarysowanymi wcześniej sugestiami, ogólnie nie mam zastrzeżeń do wykorzystanego materiału badawczego. Autor w dużym stopniu wykorzystał polską literaturę naukową, a także – co warto zaznaczyć – zebrał bardzo dużo aktów prawnych i bogate orzecznictwo. Dobra analiza tekstów źródłowych dała pożądane rezultaty badawcze.

Mając na względzie sformułowane powyżej uwagi, stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana Mgra Tomasza Brudera spełnia wymogi stawiane przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003r., nr 65, poz. 596), co uzasadnia wniosek o przyjęcie recenzowanej rozprawy jako podstawy do obrony rozprawy doktorskiej.

